

HAL
open science

**De Daniae regno aliqua non indigna cognitu:
Danmarksbilledet hos en italiensk renæssancehumanist,
Æneas Silvius Piccolomini (Pius II)**

Michael Cotta-Schønberg

► **To cite this version:**

Michael Cotta-Schønberg. De Daniae regno aliqua non indigna cognitu: Danmarksbilledet hos en italiensk renæssancehumanist, Æneas Silvius Piccolomini (Pius II). 2010. hprints-00457738v2

HAL Id: hprints-00457738

<https://hal-hprints.archives-ouvertes.fr/hprints-00457738v2>

Preprint submitted on 8 Jun 2010

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

De Daniae regno aliqua non indigna cognitu : Danmarksbilledet hos en italiensk renæssancehumanist, Æneas Silvius Piccolomini (Pius II)¹

af

Michael v. Cotta-Schønberg²

[rev. 5. juni, 2010]

¹ Nærværende tekst er en let revideret version af en artikel udgivet i en peer-reviewet antologi: Michael v. Cotta-Schønberg, *De Daniae regno aliqua non indigna cognitu : Danmarksbilledet hos en italiensk renæssancehumanist Æneas Silvius Piccolomini (Pius II)*. In: *Renæssancen i svøb : dansk renæssance i europæisk belysning 1450-1550*. Red. af Lars Bisgaard, Jacob Isager og Janus Møller Jensen. Odense, Syddansk Universitetsforlag, 2008, pp. 83-110.

Piccolominis to vigtigste tekster om Danmark er behandlet særskilt i en anden artikel i en peer-reviewet antologi: Michael v. Cotta-Schønberg, *To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark*. In: *Umisteligt – Festskrift til Erland Kolding Nielsen*. Red. af John T. Lauridsen og Olaf Olsen. København, Det Kongelige Bibliotek, 2007, pp. 55-74

² Johan Michael von Cotta-Schønberg, Magister artium (Univ. of Copenhagen) and Bachelier en Philosophie (Univ. of Louvain). Deputy director general (The Royal Library, Copenhagen) and University Librarian (The University of Copenhagen). E-Mail adress: mcs@kb.dk

Abstract:

Et antal tekster af Æneas Silvius Piccolomini/Pius II (1405-1464) om Danmark præsenteres. Der redegøres for Piccolominis kendskab til Danmark og hans billede af Danmark som nordeuropæisk randstat og som aktør i det europæiske magtrum, herunder forholdet mellem Danmark og Det Hellige Romerske Rige samt mellem Danmark og Pavestolen. Særlig opmærksomhed helliges spørgsmålet om Kristian Is forhold til renæssancepavernes korstogsplaner indtil 1464.

Emneord: Æneas Silvius Piccolomini. Pave Pius II. Kong Kristian I. Korstog. Danmark. Det Hellige Romerske Rige. Pavestolen. Albrecht Achilles af Brandenburg. 1400-1464.

1. Indledning

Da Kristian I under sin Romerrejse i 1474 drog ind i Mantova, holdt hofmanden Filippo Nuvoloni en velkomsttale i blomstrende humanistisk oratorisk stil. Han sagde: ”Hører vi så ikke nu paven selv og alle kardinalerne og hele den romerske kurie kalde Dig Fædrelandets Fader og Kejser og Evig Diktator? ... hvilken fremmed konge er da nogensinde kommet til Italien, som således har vundet hele folkets hjerter?”³ Man kunne af talen tro, at Danmark, Unionsriget og de danske fyrster havde en høj profil i den italienske humanistiske bevidsthed. Dette var dog langt fra tilfældet. De italienske humanister beskæftigede sig stort set ikke med Danmark og Norden. Den eneste italienske renæssancehumanist med et reelt kendskab til Danmark var død 10 år forinden. Det var Æneas Silvius Piccolomini, som efter en karriere af de sjældne blev pave under navnet Pius II og regerede fra 1458 til 1464.⁴ I en række tekster berører han danske forhold, og selvom hans kendskab til Danmark hverken var dybtgående eller omfattende, giver disse tekster dog tilsammen et billede af Danmark, således

³ Nuvoloni, Filippo: *Oratio ad Serenissimum Dominum Christiernum Datiae, Norvegiae, Suetiae, Gothorum Slavorumque Regem*. 1474. Talen er det ældste trykte skrift vedrørende Danmark. Her citeret efter oversættelsen i Richard Mott: *Filippo Nuvolonis tale til Christian den Første 1474*. København, 2006, pp. 23, 25

⁴ Et dansksproget resumé af hans karriere kan findes i den danske wiki: http://da.wikipedia.org/wiki/Pave_Pius_2

som det tegnede sig for en internationalt orienteret europæisk personlighed i midten af 1400-tallet.⁵

2. Hvordan kendte Pius II til Danmark?

Pius II havde følgende berøringsflader med nordiske og specielt danske forhold:

I almindelighed havde han læst sine klassikere, og kendte derfor til de antikke forfatteres spredte oplysninger om Norden.

Som embedsmand tilknyttet Konciliet i Basel (1430-1439) fik han over en årrække en stadig stærkere position i de komiteer og udvalg, der styrede konciliets forhandlinger og sagsbehandling. Den unge Piccolomini har herigennem haft nogen kontakt med de nordiske koncilsdeltagere, ligesom han har haft en vis berøring med de sager fra de nordiske kirkeprovinser, der blev sendt til konciliet. Blandt disse var de svenske biskoppers klager over unionskongen, Erik af Pommern, som Piccolomini senere inkluderede i sin *De Viris Illustribus*.

I 1435 deltog Piccolomini som sekretær for pave Eugenius IVs legat, kardinal Niccolò Albergati, i fredskonferencen mellem England, Frankrig og Bourgogne i Arras. En anden deltager var den svenske biskop Nikolaus Ragvaldi af Växjö, senere ærkebiskop af Uppsala, der var medlem af Basel-konciliets legation til konferencen under kardinalen af Kypern. I sin beretning betoner Piccolomini modsætningsforholdet mellem de to legationer, men en af kongressens historikere, J. G. Dickinson, mener, at han overdrev⁶. En berøringsflade mellem den svenske biskop og den unge sekretær har der formentlig været. Efter konferencen sendte kardinal Albergati den unge Piccolomini som underhåndssendebud til kong James I af Skotland. Sørejsen foregik under en storm, der bragte hans skib nær på

⁵ De to største tekster, om Erik af Pommern og Danmark fra hhv. *De Viris Illustribus* og *De Europa* er oversat og analyseret i TT (se oversigten over forkortelser i slutningen af teksten)

⁶ Joyceline Gledhill Dickinson: *The Congress of Arras 1435: a Study in Medieval Diplomacy*. Oxford, 1955, p. 102

Norge, og han fik fra denne tur et uudsletteligt, personligt indtryk af det nordligste Europa.

Som sekretær i det kejserlige, romerske kancelli og senere som højtanskrevet kejserlig diplomat (1442-1455) havde Piccolomini et generelt indblik i kejserrigets internationale relationer. Specielt kom han i direkte berøring med Danmark og Norden i forbindelse med en serie rigsdage om korstog mod tyrkerne, som blev holdt efter Konstantinopels fald i 1453, og hvor Piccolomini – nu biskop af Siena – havde en førende rolle i planlægning og opfølgning, og herunder udformning af invitationsskrivelserne blandt andet til den danske konge.

Som kardinal (1456-1458) under pave Kalixtus III har Piccolomini direkte behandlet korstogssagen og må have kendt til pavehoffets korrespondance herom med den danske konge.

I sin bog om pavernes forhold til Danmark under kongerne Kristian I og Hans skrev Johannes Lindbæk, at Piccolomini som kardinal ikke udviste synderlig interesse for de nordiske forhold, og at der ikke var eksempler på, at han havde haft referat i de danske sager. Han mente derfor, at det måtte være en høflighedsfrase, når kong Kristian i et brev til kardinalen af november 1457 udtalte sin taknemlighed over, at kardinal Piccolomini ønskede at påtage sig referatet af de danske sager⁷. Det er ikke sikkert, at Kristian I gerne så en ven af kejseren som referent af de danske sager ved kurien, men i betragtning af, at Piccolomini kun nåede at være kardinal i lidt over halvandet år, og at han blev valgt til pave ti måneder efter ovennævnte brev fra kong Kristian, er det forhastet at konkludere, at Piccolomini ikke selv aktivt interesserede sig for de danske sager.

Kardinal Piccolomini havde i hvert fald hyppigt referat i de germanske sager. At han i allerhøjeste grad gjorde sin indflydelse gældende på dette område, fremgår af hans egne erindringer, skrevet i pavetiden. ”*I de germanske anliggender lyttede Kalixtus til ham frem for de øvrige kardinaler*”⁸. Han beretter f.eks. om en konflikt med kardinal Castiglione af Pavia, der også havde været pavelig legat i Tyskland og ligesom kardinal Piccolomini gerne ville fremstå som dette riges ven og beskytter i Rom: ”*På*

⁷ Bartholin B. 156. Det Kgl. Bibliotek, Håndskriftafdelingen, E don. Var. Jf. Johannes Lindbæk: *Pavernes forhold til Danmark under Kongerne Kristiern I og Hans*. København, 1907, pp. 45-46. Herefter citeret som Lindbæk.

⁸ ”... Calixtus eum prae ceteris cardinalibus in rebus germanicis audivit.” COM, p. 94

omtrent samme tid overgik der Giovanni Castiglione, kardinalen af Pavia, en endnu større skam, da han ville overtrumfe Æneas og antaste hans interesser ... Pavia gik ind for den kandidat, som kannikerne havde valgt, ikke så meget for dennes egen skyld som fordi han gerne ville ses at overgå Æneas i de germanske anliggender”⁹.

Kardinal Piccolomini dyrkede således sit image som germanskvenlig kardinal og søgte at befæste sin særlige stilling som specialist i germanske forhold, som pavens vigtigste rådgiver i disse anliggender og som protektor af den germanske nation¹⁰. I denne periode var funktionen som kardinalprotektor af lande stadig under udvikling og endnu ikke anerkendt af paverne, der frygtede kardinalernes afhængighed af de verdslige fyrster. Om kardinal Piccolomini som protektor af den tyske nation skrev Josef Wodka: ”Man könnte sich hier nun fragen, ob nicht vielleicht Pius II selbst in seiner eigenen Kardinalszeit (1456-1458) ein Protektorat über Deutschland ausgeübt habe.”¹¹. Pius selv skrev i sine *Commentarii* at han “altid stod frem som den der bade roste ryskerne og var deres forsvarer”¹².

Kardinal Piccolominis interesse var ikke blot generelt at befæste sin magtposition ved kurien, men også ganske kontant at skaffe sig selv – og sine protegéer – kirkelige beneficier i sin indflydelsessfære og derfor at udvide denne så meget som muligt. Det er således helt naturligt, at han prøvede at overtage referatet af de danske sager som tilhørende den germanske sfære - den danske konge havde jo selv i en anden sammenhæng erklæret, at Danmark hørte til den tyske nation¹³, og Piccolomini opfattede i almindelighed Danmark som en del af Germanien. I *De Europa* skriver han lige ud: ”Danmark ... er en del af Germanien”¹⁴. Den ovennævnte bemærkning i Kristian Is brev kan derfor udmærket betragtes som indirekte dokumentation af, at kardinal Piccolomini aktivt søgte at udbrede sin

⁹ ”Nec minor circa idem tempus ignominia irrogata est Iohanni cardinali papiensi dum Æneam superare vult ejusque studium impugnare ... Papiensis electum tuebatur, non tam ejus causa quam ut in rebus germanicis Æneam superare videretur.” COM, p. 95

¹⁰ Walther Schürmeyer: *Das Kardinalskollegium unter Pius II*. Berlin, 1914. (Historische Studien; 122): Pp. 96-105

¹¹ Josef Wodka: *Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinäle an der römischen Kurie*. Innsbruck, 1938. (Publikationen des ehemaligen Österreichischen Historischen Instituts zu Rom; IV, 1), p. 26

¹² ’Æneas Germanorum semper et laudator et defensor extitit’. COM 1.33

¹³ D.v.s. i forbindelse med kongens anerkendelse af Wiener-konkordatet mellem Pavestolen og Det Tyske Rige (1448) og hans fremhævelse af, at kurien ikke respekterede dette konkordat i sine danske dispositioner, se nedenfor

¹⁴ ”Dania ... Germaniae portio est.” EUROPA pp. 133-136

indflydelsessfære og sit de facto germanske kardinalsprotektorat til også at omfatte Danmark og Norden.

Som pave (1458-1464) traf Pius de overordnede beslutninger vedrørende kirkelige forhold i Danmark, herunder besættelsen af de vigtigste embeder, tildeling af beneficier til visse kardinaler, striden mellem kong Kristian og ærkebiskoppen af Uppsala, og det danske forhold til korstogsagen blandt andet i forbindelse med Kongressen i Mantova.

At han selv mente at have et rimeligt kendskab til Danmark bekræftes af en episode, der udspandt sig under en konference i Rom i oktober 1458. Paven havde indkaldt en forsamling af notabiliteter, bl.a. de europæiske magters udsendinge i Rom, der skulle give råd om, hvor pavens kommende kongres om tyrkerkrigen skulle afholdes. I mødet deltog biskop Paulus Justinianus, der i denne sammenhæng blev behandlet som en udsending fra kong Kristian og anbragt blandt de øvrige ambassadører. Biskoppens temmelig overdrevne beskrivelse af den danske konges magtområde vakte forsamlingens skepsis, men han blev støttet af paven selv, der udglattende bekræftede, at kongens magt var stor, og at han selv personligt havde kendskab dertil¹⁵.

3. Danmark som nordeuropæisk randstat

3.1. Kongerige

Piccolominis tid var præget af feudalsamfundets opløsning, og udviklingen af det moderne statsbegreb var endnu ved sin begyndelse. Piccolomini anvendte selv begrebet ”forma regiminis” (styreform). Han kendte indgående Det Hellige Romerske Rige med dets blandede system af semiautonome hertugdømmer, markgrevskaber, bystater (i Italien) og den schweiziske konfederation. Hertil kommer ”regnum”, kongerige, der for

¹⁵ ”Pius vera esse, quae ab illo dicerentur affirmavit: permaximas namque esse ipsius regis vires, quod quidem ipse exploratum haberet”. Leodrisius Cribellus: *De expeditione Pii Papae II adversus Turcos*. A cura di Giulio Zimolo. (Rerum Italicarum Scriptores; tom. 23, pt. 5). Nuova ed., Bologna, 1950, p. 90

Piccolomini var den grundlæggende politiske enhed og den, han anvendte som hovedstruktureringsprincip i sit værk *De Europa*. Endelig er der Kirkestaten, et valgmonarki, hvis ”monark” var paven. For fuldstændighedens skyld bør nævnes hertugdømmet Bourgogne, der opnåede en så høj grad af effektiv suverænitet, at dets ophøjelse til kongerige blev et europæisk anliggende, som også kong Kristian I blev involveret i efter sin ovennævnte romerrejse.

I *De Europa* betegner kardinal Piccolomini Danmark som et kongerige (*Daniae regnum*), og i et brev til pave Nikolaus V om Konstantinopels fald omtaler han: ”... *dem som nu kaldes ”daci” ... , hvis konge besidder et stort ... rige ved det tyske hav ...*”¹⁶

I sin beretning om tyrkerrigsdagen i Regensburg i 1454 sidestiller han endelig direkte kongen af Danmark med en række andre europæiske konger: ”*Man anmodede kongerne fra de nærmestliggende lande om sende legater, d.v.s. Karl af Frankrig, Ladislas af Ungarn og Bøhmen, Henrik af England, Kazimir af Polen, James af Skotland og Johannes af Danmark.*”¹⁷

Danmark er således for Piccolomini klart et ”regnum”, d.v.s. et kongerige på linie med de øvrige kongeriger i Europa. Et sted betegner han det oven i købet som et ”archiregnum”, et ærkerige: ”*Fyrsterne og prælaterne og byerne skrev til kejser Sigismund: ... det danske rige var så stort, at man kunne kalde det et ærkerige (for det omfattede fire meget store dele) ...*”¹⁸

Hvad Piccolomini præcist sigter til med ”ærkerige” i dansk sammenhæng er usikkert. Ærke-begrebet kendtes i den tid blandt andet i forbindelse med hertugdømmet Østrig, der i det forfalskede privilegium majus fra 1359 blev betegnet som ærkehertugdømme. Dette blev først godkendt af kejseren – habsburgeren Frederik III, der selv var østrigsk ærkehertug - i 1453, i en periode hvor Piccolomini var en højtrangerende diplomat ved kejserhoffet. Ingen af Piccolominis tekster vidner om et præcist begreb om unionen mellem de nordiske riger, men han har klart nok forstået, at der var tale om

¹⁶ ”... qui nunc daci vocantur, quorum rex ad oceanum germanicum ... latissimo regno ... potitur ...” Fra brev til pave Nikolaus V af 19. juni og 12. juli 1453. WOLKAN, Abt. III, p. 190-191

¹⁷ ”Ex regibus rogati sunt oratores mittere, qui viciniore videbantur: Carolus Franciae, Ladislaus Hungariae ac Bohemiae, Henricus Angliae, Casimirus Poloniae, Jacobus Scotiae et Johannes Daciae.” Fra *Historia de ratisponensi dieta*, 1454.” WOLKAN, Abt. III, p. 494. Johannes er en lapsus for Kristian

¹⁸ “... scribuntque principes et praelati atque communitates Sigismundo Caesari. Regnum Daciae quamvis ex sui magnitudine archiregnum dici possit (nam quattuor in se continet amplissima)”. Fra afsnittet om Erik af Pommern i *De Viris Illustribus*. VIRIS, pp. 96-97. Se i øvrigt TT, p. 63

en personalunion under den danske konge. Om Margrethe I og Kristian den I skriver han: ”*Margrete, denne berømmelige kvinde, herskede over tre riger ... Da Kristoffer døde, modtog Kristian Danmarks og Norges krone ... han har atter i vor tid samlet de tre riger til ét.*”¹⁹

Monarkiske personalunioner var i øvrigt Piccolomini velkendte ikke mindst fra den centraleuropæiske sfære, hvor for eksempel hans unge ven og fyrste, hertug Ladislaus den Posthume af Østrig også var konge af Bøhmen og Ungarn.

3.2. Geografi

I 1434 skrev Piccolomini, der for nylig var blevet knyttet til Baseler-konciliet, et brev til ærkebiskop Coëtquis af Tours med en beskrivelse af byen Basel. I teksten hedder det: ”*Efter min opfattelse er Basel enten Kristenhedens centrum eller ligger meget tæt derpå. De yderstliggende af de kristne er nemlig mod øst pannonierne, mod syd sicilianerne (jeg forbigår kyprioterne, der snarere tilhører den græske end den romerske kultursfære²⁰). Den vestlige del bebos af spanierne, der grænser op til Cadiz, og de nordlige dele bebos af danskerne og goterne. Hinsides disse folkeslag dyrkes Kristus ikke på den rigtige måde, og den sande religion omsluttes af disse grænser.*”²¹

Piccolominis opfattelse af Basel som geografisk centrum for det latinsk-kristne Europa afspejler en rimeligt præcis forståelse af Europas geografi. I Piccolominis bevidsthed hører Danmark til kristenhedens nordlige grænseområde. Hans opfattelse af forholdet mellem svenskerne og goterne er endnu – i 1434 - tåget, og nordmændene nævnes ikke, måske fordi han opfatter Norge som hørende til Danmark under unionen.

¹⁹ “Margaretha clarissima mulier, tribus imperans regnis ... Christophoro autem ex humanis abeunte Daciae ac Norvegiae coronam Christigernus accepit... iterum tria regna nostro tempore in unum redegit, Fra afsnittet om Danmark i *De Europa*. EUROPA, pp. 133-136

²⁰ ”magis graece quam romane sapientes”

²¹ “Basilea sicut mihi videtur aut Christianitatis centrum aut ei proxima est. Extremos namque Christianorum Pannonios ad orientem habet, ad meridiem Siculos, taceo Ciprios magis Graece quam Romane sapientes. Occiduum partem vicini gradibus [læs: Gadibus] Hispani colunt, septentriones Daci et Gethae. Nec ultra hos populos recte colitur Christus veraque his finibus clauditur religio.” WOLKAN, Abt. I, Bd. I, p. 86

Elleve år senere, i december 1445 hvor Piccolomini havde været ansat ved det kejserlige kancelli i et par år, skrev han til en ven: *”Hvis du vil høre noget om Danmark og Norge og om øen Scantica, moder til barbariske folkeslag og det sted, hvorfra goterne drog ud og angreb hele verden, og vide hvad der sker i disse egne, så skal du bare spørge Guido. Han vil svare dig med samme lethed som du spørger ham, og han vil have svar på alt.”*²²

Nu er Norge med i omtalen af de nordiske riger. Men der er stadig usikkerhed om Sverige. Øen Scantica betegnes som goternes oprindelsessted. Andre steder betegner Piccolomini dette som Gothia, og der er vel tale om Gotland. Piccolominis forvirring over disse forhold stammer formentlig fra hans vanskelighed med at få de faktiske geografiske forhold til at stemme med de klassiske autoriteter, i særdeleshed Strabo samt Jordanes’ værk om goterne²³, der dannede grundlag for Piccolominis egen goterhistorie²⁴.

Senere i sin karriere fik han et klarere billede af forholdene. I et brev til sieneseren Leonardo Benvoglianti før tyrkerkongressen i Frankfurt (oktober 1454) siger han blandt andet: *”Skotterne, danskerne, svenskerne og nordmændene bor ved verdens ende ...”*²⁵ Han er nu således på det rene med, at der – udover Skotland – er tre nordiske folkeslag: danskerne, svenskerne og nordmændene. Goterne hører vi ikke om siden. Opfattelsen af de tre nordiske riger som geografisk sammenhængende fremgår også af teksten i De Europa fra 1458: *”Der er tre nordlige riger, som grænser op til hinanden: danskernes ... svenskernes og nordmændenes.”*²⁶

²² “Si Daciam Norvegiamque et ipsam barbararum gentium matrem, Scanticam insulam, ex qua Gothi digressi universam terram invasere, volueris noscere et, quid illic agatur, scire, Guidonem percontare. Non major illi respondendi quam tibi quaerendi labor erit.” WOLKAN, Abt. I, Bd. I, p. 590. Guido var en ”tabellarius”, d.v.s. et sendebud eller en kurer, der åbenbart på sine rejser havde erhvervet et godt, direkte kendskab til Nordeuropa. Det er interessant, at Piccolomini også støttede sig til den slags informanter i udviklingen af sit geografisk-politiske kendskab til Europa

²³ Jordanes, *De origine actibusque getarum*. Ca. 551 e. Kr.

²⁴ *Historia Gothorum*. 1453. In: R. Duellii, *Biga librorum rariorum*. Frankfurt, 1730.

²⁵ “Scoti, dani, sveti, norvegii in ultimis orbis oris siti ...” Des Römischen Reichs Tags Theatrum unter Keiser Friedrich V., von Anno 1440 bis 1493. Aufgestellt und illustrirt von J.J. Müller. Jena, 1713. Bd. I, p. 485. Fejlagtigt angivet af Niitema som del af Piccolominis store indledningstale til rigsdagen: Vilh. Niitema: *Der Kaiser und die Nordische Union bis zu den Burgunderkriegen*. (Annales Academiae Scientiarum Fennicae; B, 116). Helsinki, 1960, p. 228. Herefter citeret som Niitema

²⁶ ”Tria sunt in septentrionem vergentia regna sibi invicem cohaerentia: Danorum... Sveciorum ac Norvegiarum.” Fra *De Europa*. EUROPA, p. 133

Sammenkædningen af Danmark med Skotland som nordlige randområder har særlig betydning, fordi Piccolomini kendte dette land ved selvsyn og skrev derom: ”Her [i Mellemengland] forekom det ham, at han for første gang genså en kendt verden og en beboelig jord, for Skotland og den del af England, som ligger nærmest Skotland, er barsk, uopdyrket, uden sol om vinteren og ligner overhovedet ikke de egne, hvor vi bor²⁷.”

Placeringen af danskerne og svenskerne (goterne) i Europas udkant og disse landes sammenkædning med Norge, England og Skotland var i øvrigt ikke ny. På konciliet i Konstanz (1414-1418) drøftede man – af afstemningstekniske grunde – hæftigt Europas geografi. Fra engelsk side fremførte man, at ”Den nordlige del eller kirke i Europa som helhed er England, Wales, Skotland og Irland (med deres øer), Danmark, Sverige og Norge.”²⁸

Piccolomini var næppe klar over, hvorfor dagene er korte om vinteren i Norden, men han har forstået, at der er tale om fænomenet i de nordlige egne og specielt også i Danmark, jvf. en passage fra hans erotiske roman *Historia de duobus Amantibus* fra 1444: ”Men hvor tiden dog flyver. Misundelige nat, hvorfor flygter du? Bliv, Apollo, bliv længe i de nedre riger. Hvorfor spænder du så hurtigt hestene for vognen? Lad dem dog spise mere foder. Giv mig en nat som den, du gav Alcmene. Og du, Aurora, hvorfor forlader du så hurtigt din Titonus’ kammer? Hvis han elskede dig lige så højt som jeg elsker Lucretia, så ville han næppe lade dig stå så tidligt op. Aldrig har en nat forekommet mig kortere end denne, og det skønt jeg har været både hos briterne og danerne. Således sagde Euryalus, og Lucretia talte lige så lidenskabeligt.”²⁹

²⁷ ”Tibi primum figuram orbis et habitabilem terrae faciem visus est revisere; nam terra Scotia et Angliae pars vicina Scotis nihil simile nostrae habitationis habet, horrida, inculta atque hiemali sole inaccessa.” COM, p. 48

²⁸ “Aquilonaris sive septentrionalis pars sive Ecclesia totius Europae est Anglia, Wallia, Scotia et Hybernia cum earum insulis, Dacia, Svecia, Norvegia. Citeret i: Denys Hay: *Europe - the Emergence of an Idea*. Edinburgh, 1957, p. 79

²⁹ ”Sed heu, quam veloces horae! Invida nox, cur fugis? Mane, Apollo, mane apud inferos diu. Cur equos tam cito in jugis trahis, sine plus graminis edant. Da mihi noctem ut Alcmene dedisti. Cur tu tam repente Titoni tui cubile relinquis Aurora? Si tam grata illi esses quam mihi Lucretia, haud tam mane surgere te permetteret. Numquam mihi nox visa est hac brevior, quamvis apud Britanos Dacosque fuerim. Sic Euryalus, nec minora dicebat Lucretia.” Fra *Historia de Duobus Amantibus*. WOLKAN, Abt. I, Bd. I, p. 152

Piccolominis forestilling om de nordiske landes indbyrdes og indre geografi er til gengæld temmelig tåget. Han placerer nogenlunde korrekt Danmark imellem Sachsen og Sverige. I *De Europa* betegner han Danmark som et naborige til Sachsen, og i ovennævnte brev til pave Nikolaus skriver han, at Danmark er ”et stort, sumpet rige ved det tyske hav, mellem Sverige og Sachsen”³⁰. Senere skrev han som pave – men stadig humanist og digter - et stort ønskedigt, *Carmen pro ingenii exercitatione*, om Europas mobilisering i et fælles korstog mod tyrkerne. I digtet hedder det:

”Her kommer sakserne løbende til med maledede våben,
og kimbrernes skare og dansken med modige bryst.”³¹

Som beslægtede eller hvad de nu var med kimbrerne måtte danskerne naturligtvis være modige og kampglade. Digteren Piccolomini-Pius kunne i fantasien boltre sig der, hvor realpolitikeren ikke længere nærrede nogen illusioner.

Humanisten Piccolomini var i øvrigt den første, der fastslog, at den traditionelle betegnelse af det danske rige som Dacia hvilede på en misforståelse, og at riget med rette måtte betegnes som Dania og danskerne som danere: ”... dem som nu kaldes ”daci”, de burde snarere kaldes for ”dani” ...”³².

3.3. Historie

Piccolomini beskæftiger sig med Danmarks historie i to tekster, henholdsvis teksten om Erik af Pommern fra *De Viris Illustribus* fra 1450 og teksten om Danmark fra *De Europa* fra 1458. De to tekster giver tilsammen et meget

³⁰ ”... ad oceanum germanicum inter Sueciam et Saxoniam latissimo regno sed palustris”. WOLKAN, Abt. III, p. 190-191. At Germanien, herunder Danmark, er sumpet (palustris) er et locus communis, der går tilbage til antikken. Således skriver Tacitus i *Germania*, kapitel 5: Terra etsi aliquanto specie differt, in univsum tamen aut silvis horrida aut paludibus foeda I den kommenterede udgave af *Germania, Die Germania des Tacitus*, Erläutert von R. Much (med senere tillæg osv.), Heidelberg 1967, henvises til Mela 3,29 og Plinius 16,5 angående samme sag

³¹ ”Huc pictis concurrunt Saxones armis Cimbrorumque manus et forti pectore Dacus”. Enee Silvii Piccolominei postea Pii PPM II *Carmina*. Ed. A. van Heck. Città del Vaticano, 1994, p. 165.

³² “... qui nunc daci vocantur, ... hi Dani melius appellantur ...” Fra brevet til pave Nikolaus V af 19. juni og 12. juli 1453. WOLKAN, Abt. III, p. 190-191

overordnet rids af Danmarks politiske historie igennem et par generationer. Da de er behandlet andetsteds³³, skal de ikke analyseres nærmere her.

Skildringen i disse tekster af Danmarks og Skandinaviens politiske og dynastiske historie igennem 100 år er så omfattende og relativt præcis, at det er vanskeligt at forestille sig, at den udelukkende skulle bero sig på mundtlige kilder. Piccolomini havde i sin tid ved kejserhoffet adgang til det kejserlige kancellis arkiver, og han kan have taget noter derfra som grundlag for sit Europa-skrift. Han færdiggjorde teksten til *De Europa* i sin kardinalsperiode i Rom 1456-58, og det er nærliggende at antage, at han også havde adgang til skriftligt materiale i kurien. Denne vidste nok at holde sig orienteret om regeringsforholdene i de europæiske lande og modtog løbende indberetninger om tronbestigelser og konflikter, hvor begge parter ilede med at få deres sag præsenteret i Rom. Hans oplysninger i de to tekster om den politiske situation i Norden er i hvert fald ajour indtil 1458, hvor han er orienteret om Kristians Is overtagelse af den svenske trone og genskabelsen af den nordiske union. De føres videre i hans *Commentarii* fra pavetiden helt op til 1464 med underretningen om konflikten mellem kong Kristian og Uppsalas ærkebiskop.

Det overordnede billede er præget af Erik af Pommerns konflikter med adelen i slutningen af regeringsperioden er noget fortegnet. Piccolomini har som nævnt ikke helt forstået unionen mellem de nordiske riger, og han omtaler ikke med et ord den afgørende konflikt om hertugdømmerne, hvad der vel i sig selv er interessant, når hans Danmarksbillede skal gøres op. Konflikten måtte ellers være velkendt ved kejserhoffet, men i den periode, hvor Piccolomini gjorde karriere, har den blot været en af de mange lokale konflikter, der plagede kejserriget, og er ikke blevet tillagt nogen særlig betydning ved et hof, der overvejende var optaget af de centraleuropæiske spørgsmål. Og selv for den tidligere kejser Sigismund, Erik af Pommerns egen fætter, må det slesvigske spørgsmål have været "ein ziemlich zweitrangiger Grenzstreit", som Niitemaa har udtrykt det.

For Piccolomini var Danmark en randstat, men ikke desto mindre en fuldgyldig del af Europa, og den danske konge var en europæisk fyrste på linie med den franske, den engelske, den skotske, og den polske. Hans status var endda tilstrækkelig stor til, at han kunne bruges til at legitimere et fjernt mirakel – i Bøhmen! Piccolomini beretter i hvert fald følgende: "*Man*

³³ TT

fortæller, at Gud Herren, Kristus selv, på samme dag som Ventsel blev dræbt, gav vidnesbyrd om ham, idet han i et syn viste sig for Danmarks konge og bød ham bygge en kirke for sin martyr³⁴.”

De konkrete unøjagtigheder og fejl, der i øvrigt præger teksterne, må man vurdere i forhold til historieskrivningens vilkår i denne periode. Man må erindre, at datidens historikere havde meget ringe kår m.h.t. arkivmateriale og referencelitteratur. De måtte ofte bero sig på en hukommelse, der muligvis var bedre end vores, fordi den var trænet til det, men alligevel ikke fuldkommen. Selv Philippe de Commines, der skrev sine memoirer en lille generation senere, begår faktuelle fejl – også med hensyn til begivenheder han selv har deltaget i - uden at hans generelle troværdighed af den grund bliver klandret.³⁵

3.4. Økonomi

For Piccolomini hørte Skotland og de skandinaviske riger til en gruppe af nordlige randstater med en ringe økonomisk udvikling. Som kejserlig diplomat skrev han i det føromtalt brev til Leonardo Benvoglianti fra sommeren 1454: ”*Skotterne, danskerne, svenskerne og nordmændene bor ved verdens ende, og de formår intet uden for det hjemlige område.*”³⁶

Efter den tidligere kejserlige diplomats opfattelse var de skandinaviske landes økonomi i så høj grad baseret på fiskeri og – i sammenhæng dermed – så begrænset, at de ikke havde muligheder for at bidrage finansielt til krigen mod tyrkerne. Som pave skrev han i sin beretning om kongressen i Mantova: ”*Danmark, Sverige og Norge er så fjerntliggende provinser, at de ikke kan sende soldater, og da de har nok i fisk alene, kan de ikke bistå med penge*”³⁷. At fiskeri ikke rangerede højt i Pius erhvervsbevidsthed, kan aflæses af hans bemærkninger om Venedig i samme beretning, hvor han

³⁴ ”Venceslai sanctitati, qua die caesus est, Christum Deum testimonium praestitisse memoriae prodiderunt, qui regi Daciae per visum apparens suo martyri aedem construi mandavit.” Fra *Historia bohémica*, 1458. Aeneae Silvii *Historia bohémica*. Praha, 1998, p. 696

³⁵ Philippe de Commines: *Mémoires*. Présentation et traduction par Joël Blanchard. Paris: 2004. (Agora). Pp. 30-31

³⁶ “Scoti, dani, sveti, norvegii in ultimis orbis oris siti, nihil est quod extra domum queant.” Se note 25

³⁷ “Dania quoque Svecia ac Norvegia remotiores provinciae sunt quam milites possint mittere nec, solis contentae piscibus, pecuniam ministrare possunt.” COM, p. 238

omtaler venetianernes ”primitive fiskermentalitet, som de havde arvet fra deres forfædre”.³⁸

For Danmarks vedkommende havde Piccolomini tilsyneladende ingen forståelse af landets produktion og eksport af heste, okser og korn, men han har vidst, at de nordiske kirkeprovinser ikke gav store indtægter til Det Apostoliske Kammer.

Piccolomini kom aldrig til Danmark, men hans gentagne sammenkædning af de skandinaviske riger med Skotland, gør det naturligt at antage, at hans indtryk fra Skotland som en økonomisk tilbagestående nation også farvede hans opfattelse af Skandinavien.

4. Danmark i det europæiske magtrum

4.1. Danmark og Nordtyskland

Piccolomini er velorienteret om Hansaen og om den nordtyske indflydelse på skandinaviske og danske forhold. I værket *Germania* fra kardinalsperioden (1457) skriver han: ”I nærheden af oceanet³⁹ finder man flere store og bemærkelsesværdige byer. Lübeck overgår dem alle med sine høje bygninger og prægtige kirker. Denne by er så mægtig og rig, at tre store riger, Danmark, Sverige og Norge, plejer at indsætte og afsætte deres konger efter dens vink. Lüneburg var engang – på grund af sine saltværker – en rig og prægtig by. Nu er den blevet forarmet. For medens den begærer og tilriver sig gejstlighedens rigdom, så mister den sin egen. Ikke at foragte er Rostock og Mecklenburg og i de indre områder byen Hildesheim, ej heller Verden og det berømmelige Brunswick, sachsernes hjemsted og engang de ottonske kejseres sæde. Bremen, den gamle metropol og det danske folks moder i Kristus, bærer sit navn med berømmelse.”⁴⁰ At de skandinaviske

³⁸ ”... pro piscatoria illa ruditate, quam de suis traxere majoribus”. COM, p. 224

³⁹ Det Tyske Hav, d.v.s. Østersøen

⁴⁰ “Prope oceani ripam haud parvas civitates memoratu dignas invenias. Sed omnibus praestat Lubicum, altissimis aedibus templisque munitum ornatissimis. Cujus urbis ea auctoritas est, hae opes, ut ad ejus

riger indsætter og afsætter deres konger efter Lübecks vink er selvfølgelig en overdrivelse, men det er rigtigt, at Lübeck og Hansaen i en periode påvirkede de politiske, og herunder de dynastiske forhold i Skandinavien. I særdeleshed blev det ved freden i Stralsund i 1370 mellem Danmark og Hansestæderne aftalt, at disse skulle godkende det kommende danske kongevalg, d.v.s. valget af Valdemar Atterdags efterfølger⁴¹. Piccolominis bemærkning afspejler hans opfattelse af de skandinaviske rigers reelt begrænsede betydning i international politik. Han er i øvrigt bekendt med Bremens betydning for evangeliseringen af Danmark.

I teksten om Erik af Pommern beskriver Piccolomini dennes forhandlinger med Den Tyske Orden, som han ligefrem skulle have tilbudt sine riger!⁴²

Gennem sit venskabelige forhold til markgreve Albrecht Achilles af Brandenburg og til dennes niece, Barbara af Brandenburg, markgrevinden af Mantova, må han også forudsættes at være blevet bekendt med de dynastiske og politiske relationer mellem Brandenburg og Danmark. Endelig strejfer han i teksten om Danmark i De Europa huset Mecklenburgs ekspansionspolitik i forhold til Skandinavien.

4.2. Danmark og Det hellige romerske Rige

Piccolominis opfattelse af Danmarks forhold til Det Hellige Romerske Rige er beskrevet andetsteds⁴³ og skal her blot resumeres og suppleres på grundlag af andre tekster.

Med hensyn til Danmarks forhold til kejserriget afspejler Piccolominis tekster den dobbelthed, som igennem århundrederne præger forholdet, og som indebærer, at Danmark i perioder, hvor kejserriget er stærkt og

nutum tria maxima regna Daciae, Sveciae atque Norvegiae vel admittere vel excludere consueverint reges. Lunemburga, salinis quondam dives et ornatum oppidum, nunc ad egestatem readactum. Nam dum cleri divitias affectat et diripuit, suas amittit. Est Rostavia et Magnipolis, in mediterraneis civitas Hildesemensis haud contemnenda. Verdia quoque et Bronsvicum nobile Saxonum sedes atque Ottonum quondam caesarum patria. Bremis, vetus metropolis et Danorum gentis in Christo mater, non sine laude nomen habet." Fra *Germania*. Piccolomini, E.S. (1962), *Germania*. Hrsg. A. Schmidt. Köln, 1962, p. 54

⁴¹ Niitemaa, p. 84

⁴² TT, p. 58

⁴³ TT

Danmark svagt, anerkender kejserens lenshøjhed over Danmark, medens det i andre perioder fastholder sin lensmæssige uafhængighed, d.v.s. sin selvstændighed i forhold til kejseren⁴⁴.

På den ene side hævder Piccolomini, at det danske riges repræsentanter i et brev til kejser Sigismund anerkendte, ”at de var undersåtter under det romerske rige, og de bad Sigismund om, at han i sin egenskab af romersk kejser gav dem en ny konge”⁴⁵. Han kunne finde en præcedens herfor i en tekst af den italienske historiker, Flavio Biondo, hvis værk *Historiarum ab inclinatione Romanorum imperii decades* (skrevet 1439 til 1453) han selv havde forkortet og omskrevet: ”*Selv besluttede han [kejser Ludvig den Fromme] sammen med kong Bernhard [af Italien] at føre sin hær imod danerne. Hans hensigt var at genindsætte kongerne Harald og Reginfred, der lød kejserriget, og som var blevet fordrevet af Gotfreds sønner. Men en forfærdelig vinter, hvor havet frøs til, forhindrede hans forehavende. Han overvintrede derfor ved den sachsiske by, Parbruinum ... Vaskonerne faldt fra kejserriget, og det samme gjorde Salanius, fyrste over abodritterne, der boede på øer i det tyske hav, og som holdt med Gotfreds sønner imod danernes kong Harald, der var loyal over for kejserriget. Vaskonerne blev nedkæmpet med lethed. Med danerne gik det ikke så let, da sachserne kæmpede forbitret sammen med dem. Senere greb de dog en gunstig lejlighed og udkæmpede et slag med Salanius og Gotfreds sønner. De vandt over disse i kampen og genindsatte Harald i hans fædrene rige*”.⁴⁶ De danske konger Harald og Gotfred beskrives som fyrster, der lød kejserriget (parentes imperio) og Harald som trofast over for kejserriget (imperio fidelis). Begivenhedernes betydning i forholdet mellem Det Tyske Rige og

⁴⁴ Niitemaa, p. 22, ff., 55: Doktrinen om den danske konges lensforhold til den tyske kejser ”... wurde auch nur in dem Fall verwirklicht, dass die Stellung des Kaisers stark, Dänemark aber innerlich schwach war.”

⁴⁵ “... fateri se tamen romano imperio subjectos inquit petuntque uti Sigismundus regem eis tradat auctoritate romana”. Fra *De Viris Illustribus*. VIRIS, p. 96-97

⁴⁶ ”Ipse [Ludovicus Pius, imperator] vero comitante Bernardo rege [Italiae] in Danos ducere statuit, eo quod Erolfum et Ranfredum reges imperio parentes, a filiis Gothofredi regno pulsos reducere intenderet. Sed horrida hiems impedimento fuit, pelago glacie concreto. Himeavit igitur ad Parbruinum, quae est Saxoniae civitas ... Vascones ab imperio defecerunt, et partier Salanius Abderitorum regulus Germanici oceani insulas colens, Gothofredi filiis adversus Eeroldum regem Danorum imperiode fidelem adhærens. Vascones facile domiti sunt. Majus negotium cum Danis fuit, Saxonibus aegre cum illis pugnantis. Qui tamen postea occasione capta cum Salanio et Gothofredi filiis conflixerunt: illisque praelio fuis, Erolfum in paternum Daniae regnum reduxerunt.” Fra *Supra decades Blondi epitome* (1463). Se: Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II. Pont. Maximi *Epitome Decadum Blondi Ab inclinatione Imperii ad Joh. XXIII. Papae tempora*. Helmstadii: Impensis Joh. Melchioris Sustermanni, 1700, p. 97. Den danske kong Harald er Harald Klak, der sammen med sin bror Reginfred blev hyldet som konge i 812. De var brodersønner af den danske kong Gotfred og kæmpede med dennes sønner om tronen. Ludvig den Frommes felttog fandt sted i 815, jf. *Politikens Danmarks Historie*. Bd. 2, 1976, p. 98

Danmark bekræftes af Niitemaa: ”So entstand in den Stürmen von Dänemarks inneren Thronstreitigkeiten schon im Jahr 814 eine Auffassung, dass der dänische König in dem universalen abendländischen Lehnssystem abhängig vom Keiser sei.”⁴⁷

På den anden side skrev Piccolomini som kejserlig embedsmand og siden som pave indkaldelsesbreve til internationale møder om korstoget mod tyrkerne, hvor den danske konge inviteres som suveræn fyrste på linie med kongerne af Frankrig, Ungarn, Skotland m.v.

Som realpolitiker og nært vidne til det Hellige Romerske Riges magtforfald under Frederik III, og som pave har Piccolomini erkendt, at Danmark - selvom det for ham var en del af Germanien - i denne periode havde suveræn status i forhold til kejserriget på lige fod med Frankrig, Polen og andre naboriger.

I særlige tilfælde kunne kejseren legitimt gribe ind i danske regeringsforhold. Sigismund valgte ganske vist ikke at gøre det i forbindelse med Erik af Pommerns afsættelse, selvom han ifølge Piccolomini blev opfordret til det af det danske rigsråd. Det gjorde til gengæld Sigismunds efterfølger, Albrecht II: ”Således regerede Erik, så længe Sigismund var i live. Men da denne døde [1437], og det gamle had havde holdt sig, og Eriks laster ikke var blevet mindre, så sendte rigets førstemænd atter bud til kejseren, Albrecht, og udbad sig en ny konge. Kejseren sørgede for, at hertug Kristoffer af Bayern blev konge af Danmark⁴⁸ [1439]. Denne var ganske vist en nær slægtning af Erik, men hverken familiehensyn eller noget andet bånd begrænser den kejserlige ret.”⁴⁹ Det afgørende er i denne sammenhæng, at kejseren griber ind på rigsrådets direkte anmodning, og mindre som lensherre end som Kristenhedens verdslige overhoved.

Efter at Pius selv var blevet valgt som pave dikterede han følgende bemærkelsesværdige passage til sine Commentarii: ”Af fyrsterne hinsides alperne glædede kejser Frederik sig overmåde over, at Æneas, som var

⁴⁷ Niitemaa, pp. 24-25

⁴⁸ Kristoffer af Bayern, af den bayerske fyrsteslægt, Albrechts ven og forbundsfælle

⁴⁹ ” Sicque vivo Sigismundo Ericus regnavit. At eo mortuo, cum vetusta vigerent odia et Erii vitia non essent minora, rursus primates regni ad Albertum Caesarem mittunt novumque regem petunt, cujus opera Christoforus dux Bavariae in regem Daciae assumptus est, Erico proximus sanguine. Sed nec sanguis nec ullum vinculum jura imperii tenet.” Fra *De viris illustribus* . VIRIS, pp. 96-97

blevet kaldet direkte fra hans tjeneste til kardinalsværdigheden, nu havde bestaget sankt Peters trone. Også alle de kristne spanske konger viste glæde. Men den skotske, den danske, den polske, den franske, den ungarske og den kypriotiske konge hørte kun ugerne, at en ven af kejseren var blevet Kristi stedfortræder. Og den bøhmiske konge ærgrede sig i særlig grad, for han vidste, at paven var helt på det rene med, at han var kætter. For hertugerne Filip af Burgund og Louis af Savoyen var valget af Æneas, en gammel ven, særdeles kærkomment.⁵⁰”

Denne tekst vidner om to interessante forhold. For det første formulerer paven her et balanceprincip for den europæiske politik - med det tyske kejserrige og dets legitime magt i den ene vægtskål og de suveræne europæiske naboriger i den anden. De sidste kunne ikke være glade for en pave, der var allieret med det første. For det andet havde man i Rom forstået, at det nære slægts- eller venskabsbånd mellem den danske konge og kejseren var blevet opløst med Kristian Is overtagelse af tronen i Danmark. Den danske konge blev nu opfattet som en af de europæiske fyrster, der udgjorde den politiske modvægt til kejsermagten.

4.3. Danmark og pavestolen

Selvom Pius placerer kong Kristian blandt de fyrster, der måtte være bekymrede over, at en ven og allieret af kejseren blev pave, har han ikke opfattet ham som en modstander. Hans forhold til kongen var præget af de konkrete sager, især korstoget mod tyrkerne.

Et særligt forhold har endvidere stemt ham positivt over for kongen. Det drejer sig om den dynastiske forbindelse mellem det danske kongehus og huset Brandenburg. Et er, at Kristian I var svoger til markgreveparret i Mantova, Ludovico I og Barbara af Brandenburg. Disse var værter for Pius' kongres i 1459 om korstoget mod tyrkerne, og han stod derfor i et

⁵⁰ ”Ex ultramontanis principibus admodum laetatus est imperator Federicus, ex cujus famulatu Aeneas ad cardinalatum vocatus tandem beati Petri solium ascendisset. Cuncti quoque Hispaniae reges, qui Christum colunt, gaudium ostendere, et Scotus et Danus, Polonus, Francus et Hungarus et Cyprius imperatoris amicum non libenter audivere Christi vicariatum obtinuisse. Bohemus vero apprime indoluit, ut qui nosset haereticum sese pontifici notum esse. Philippo Burgundiae et Ludovico Sabaudiae ducibus Aeneae pontificatus amici veteris acceptissimus fuit.” COM, p. 108

taknemlighedsforhold til dem, som han kvitterede for ved at udnævne deres søn, Francesco, Kristians nevø, til kardinal og tildele ham præbender i ærkestiftet Lund⁵¹.

Men endnu mere vigtigt var, at en af de få politiske og militære personligheder i Europa, som Pius beundrede, var markgreve Albrecht Achilles af Brandenburg, onkel til Barbara i Mantova og til hendes søster, Dorothea af Brandenburg, Kristian Is dronning. Paven havde selv givet Albrecht tilnavnet Achilles, og denne var formentlig Pius' egen foretrukne kandidat til den militære ledelse af et fælleseuropæisk korstog mod tyrkerne⁵². Det var derfor en mand, som paven behandlede med ovenud hensynsfuldhed og respekt. Så uanset at selv nære slægtskaber i denne ophøjede fyrstelige sfære ikke altid havde den store betydning, var de to markgrevers fælles danske slægtning, Kristian I, en mand der tydeligvis skulle behandles med varsomhed.

Piccolomini har ikke været involveret i de danske kirkelige affærer i Kristians Is tidlige regeringsperiode. Han har heller ikke været aktør i de problemer, som kongens kirkepolitik – inspireret eller styret af kongens rådgiver, biskop Marcellus – rejste i forholdet mellem Danmark og Rom i 1450'erne.

Som kardinal i Rom fra 1456 til 1458 og som pave fra 1458 til 1464 havde Piccolomini, sidenhen Pius, tre berøringsflader med Danmark: for det første den løbende forvaltning af de kirkelige embeder, for det andet den upsaliensiske ærkebisperid, og for det tredje korstogene.

Vedrørende forvaltningen af de kirkelige embeder har kurien i løbende praksis søgt at neutralisere virkningerne af Wienerkonkordatet (1448), som kong Kristian på et sent tidspunkt anerkendte⁵³. Pius har næppe personligt intervenseret i de mange småsager, som passerede kurien, men han tildelte dog selv den unge kardinal af Mantova-familien, det danske kongepars nevø, embeder i ærkestiftet Lund⁵⁴.

⁵¹ Det drejede sig om, provstiet i Lund og Prioratet i Dalby, jf. APD 2288-2290, Bd. III, pp. 348-349

⁵² Zander, Siegfried: *Die Beziehung Albrecht Achilles Achilles von Brandenburg (1460-86) zu den Päpsten seiner Zeit*. Inaugural-Dissertation. Halle, 1921, pp. 16, 32, 36-37. "Tildelingen" af tilnavnet Achilles skete på tyrkerrisdagen i Wiener Neustadt 1455: "Albertum ego Marchionem Brandeburgensem, Germaniae nationis singulare numen, Achillis nomine designo." Pii II *Orationes Politicae et Ecclesiasticae*. Ed. G.D. Mansi. Lucca, 1755. Vol. II, p. 290

⁵³ APD 2151, bd. III, p. 272; 2161, III, p. 279. Se også Lindbæk pp. 23, 52

⁵⁴ Jf. dog Lindbæk, pp. 54-55

I Pius' IIs tid var der kun eet væsentligt problem i forholdet mellem den Danmark og pavestolen. Det drejede sig – som så ofte tidligere – om en strid mellem den danske konge og en ærkebiskop, nemlig ærkebiskoppen af Uppsala, Jönss Bengtsson Oxenstierna. I sin Danmarkstekst fra De Europa havde kardinal Piccolomini skrevet følgende: Den svenske kong ”*Karls forbrydelser forblev ikke ustraffede. Han forfulgte Kristi kirke, foragtede religionen, udplyndrede præsterne, forbød at overholde festdagene, og trådte den guddommelige og den menneskelige ret under føde. Til sidst [1457] rejste Jöns Bengtsson*⁵⁵, den forstandige og energiske ærkebiskop af Uppsala, rigets adel imod ham og besejrede ham i et stort slag. Han blev fordrevet fra riget og lever nu i landflygtighed på en lille ø ikke langt fra floden Vistulas munding. Kristian blev indsat i hans sted. Han er en bedre konge både med hensyn til fromhed og retfærdighed, og han har atter i vor tid samlet de tre riger til ét. Også Gotland adlyder ham, det som engang var Goternes hjemsted og fædreland.⁵⁶” Som pave nævner Pius også denne hændelse i sine Commentarii: ”*Da Kong Karl af Sverige rasede imod Kristi præster og lå under for gerrighed og vellyst, så greb ærkebiskoppen af Uppsala ind og førte en hær imod kongen, som blev stødt fra tronen. Han blev afløst af den Kristian, som stadig regerer.*”⁵⁷

I 1463 noterer paven så i sine Commentarii: ”*I Sverige har ærkebiskoppen af Uppsala stor magt. Med våben fordrev han kong Karl fra riget, men han blev selv kastet i fængsel af den nye konge, Kristian, med den begrundelse, at han havde planlagt at bruge en folkelig opstand til at fordrive kongen ligesom hans forgænger*”⁵⁸. I Rom har man som sædvanlig fået modstridende indberetninger fra parterne. Fra Kristian I modtog paven et brev om, at ærkebiskoppen ved sit oprør havde forhindret Kristians korstog imod russerne⁵⁹. Men paven kunne naturligvis ikke acceptere fængslinger af

⁵⁵ Jöns Bengtsson Oxenstierna, ærkebiskop af Uppsala 1448-1467.

⁵⁶ ”Sed neque Carolo scelera sua impunita fuere qui, dum Christi ecclesias persequitur, religionem contemnit, sacerdotes dispoliat, festos dies observari prohibet, jura divina et humana confundit, a Joanne Benedicti filio, Upsaliensium praesule, viro cordato et impigro, a quo nobilitas regni excitata est, magno proelio superatus ac regno pulsus in parva insula non longe ab ostio Viscelae exilium agit. Christigernus in locum ejus assumptus, pietate ac justitia melior, iterum tria regna nostro tempore in unum redegit, cui et Gothia paret, Gothorum quondam sedes et patria.” Fra *De Europa*. Se: EUROPA, pp. 133-136

⁵⁷ ”Per hoc tempus et Carolus rex Sueciae, cum saeviret in Christi sacerdotes, et avaritiae libidinique serviret, adnitente upsaliensi archiepiscopo, qui duxit exercitum, regno dejectus est et Christigernus ei suffectus, qui usque hodie regnat.” COM, p. 96

⁵⁸ ”Upsaliensis archiepiscopus in Svecia potens, cujus armis rex Carolus e regno fuerat ejectus, a Christigerno novo rege in carcerem rapitur praescripta causa quod se quoque conspiratione popularium, sicut et praedecessorem, statuisset ejicere.” COM, p. 807

⁵⁹ APD 2291, Bd. III, p. 349; Janus Møller Jensen, p. 109

ærkebiskopper, og rutineprocedurerne blev sat i værk. Han anmodede ærkebisperne i Magdeburg og Riga og biskoppen af Strängnäs om at gribe ind og om nødvendigt at bandlyse kongen⁶⁰. Men trods alt er den pavelige reaktion mild⁶¹, og notitsen i hans Commentarii er ret afdæmpet, hvad enten det skyldes hensynet til brandenburgernes slægtning, eller at kongen ved sin omtale af korstoget mod russerne behændigt har skaffet sig pavens sympati, eller at man ved pavehoffet havde et langt og indgående kendskab til oprørske kirkefyrster. Således havde Pius selv i 1461 bandlyst og afsat den tyske primas, ærkebiskoppen af Mainz, Diether von Isenburg.⁶² Selvom paven måtte modsætte sig, at en strid mellem en ærkebiskop og en konge blev løst ved ensidig magtanvendelse fra kongens side, forfulgte han aktivt en alliancepolitik med fyrstemagten hen over hovedet på den lokale kirke, og i tilfældet Kristian vs. ærkebispen af Uppsala havde han fløjlshandskerne på. I et andet tilfælde, d.v.s. hertug Sigismund af Østrig imod kardinal Kues af Brixen, var paven nødt til at gribe afgørende ind imod fyrsten, som blev exkommuniceret under stor højtidelighed i Rom. Så vidt kom det ikke i tilfældet Uppsala, og konflikten mellem konge og ærkebisp fik ikke lov til at gribe forstyrrende ind i forholdet mellem pavestolen og den danske krone.

5. Danmark og korstogene

Igennem århundrederne var der nok af militære konflikter, der fik betegnelsen ”korstog”. Bare i det 15. århundrede kan nævnes korstogene i de baltiske områder, korstogene mod hussiterne, og korstogene mod muslimerne i Spanien. De vigtigste korstog var dog dem imod tyrkerne. Disse var igennem generationer blevet set som den største trussel imod det kristne Europa, og med Mehmed IIs erobring af Konstantinopel i 1453 fik tyrkerfaren en fornyet, påtrængende aktualitet i en situation, hvor de europæiske nationer var splittet af indre og ydre krige, og kejsermagtens autoritet rask på vej mod nye lavpunkter.

⁶⁰ APD 2301, Bd. III, p. 353

⁶¹ Herimod Lindbæk, p. 57: ”Paven udtaler sig i skarpe ord om kongens uretmæssige adfærd ...”

⁶² I 1446 havde Piccolomini også selv været en af de diplomatiske mellemænd, der løste krisen i kølvandet på pave Eugenius IVs exkommunikation af to tyske ærkebiskopper og kurfyrster, ærkebisperne af Köln og Trier

I løbet af sin karriere kom Piccolomini tre gange personligt i kontakt med Danmark i relation til korstog imod tyrkerne.

Den første gang var da kejseren i 1454, året efter Konstantinopels fald, indkaldte til en rigsdag i Regensburg, hvor man skulle drøfte et fælles felttog imod tyrkerne. I sin egenskab af kejserlig seniordiplomat fik Æneas overdraget opgaven med at udforme indkaldelsesskrivelsen til rigsdagen og at repræsentere kejseren på denne⁶³. Den danske konge svarede – i brev af 14. april 1454, at han i sådanne sager var nødt til at konsultere sit parlament (parliamentum), men at dette ikke kunne nås i tide inde rigsdagen. Iøvrigt var han på vej til Norge for at forsvare sig imod en fjendtlig invasion⁶⁴.

Inden opfølgingskonferencen i Frankfurt skrev Piccolomini som ovenfor omtalt⁶⁵ til en ven i Siena, Leonardo Benvoglianti, og udtrykte sin store skepsis med hensyn til rigsdagens handlekraft i forbindelse med tyrkerkorstoget. Om de skandinaviske lande skriver han direkte, at de ikke reelt havde mulighed for at bidrage til korstoget mod tyrkerne.

Denne private vurdering stod i skærende kontrast til hans officielle optimisme, således som den kom til udtryk i hans store åbningstale til konferencen. I talen sagde Piccolomini blandt andet om den danske konge, at ”Vi har også et brev fra kongen af Danmark, Sverige og Norge, der viser hans gunstige sindelag.”⁶⁶

På konferencen meddelte ærkebiskop Kalteisen, der repræsenterede den danske konge, at denne var beredvillig til at deltage i det planlagte korstog, men ... han måtte først have fred med Sverige og Hansestæderne⁶⁷. Det har næppe virket overbevisende.

⁶³ Kejserens brev til kong Kristian er dateret den 9. januar 1454. Niitemaa, p. 224; Møller Jensen, p. 63

⁶⁴ ”Verumque impedimentum huic nostro sincero proposito praestitit, quod vestras Imperiales litteras dumtaxat decem diebus festum sancti Gregorii praecedentibus praesentato recepimus bajulo. Cum vero regnum nostrum Daciae, ubi residemus, ad praesens insulis intersecetur, diversis vadis Ponti a se distantibus invicem, et primo tempore parliamentum regni nostri praedicti, cujus consultatione in rebus gravioribus affectari solemus, absque prolixo temporis intervallis congregare minime poteramus. Tum etiam, quia sumus in procinctu ad regnum nostrum navigandi Norvegiae cum expeditione contra hostium nostrorum incursum, quos frequentius sustinemus. Quo propterea Caesareis vestris desiderii et hortatibus pro nunc satisfacere minime potuimus.” Des Römischen Reichs Tags Theatrum unter Keiser Friedrich V., von Anno 1440 bis 1493. Aufgestellt und illustrirt von J.J. Müller. Jena, 1713. Bd. I, p. 485-487. Cf. Møller Jensen, p. 63-64; Niitemaa, p. 225

⁶⁵ Se note 25

⁶⁶ ”Regis Daciae, Sveciae ac Norvegiae litteras habemus, quae mentem illius optimam exponunt.” Pii II *Orationes Politicae et Ecclesiasticae*. Ed. G.D. Mansi. Lucca, 1755. Vol. I, p. 283

⁶⁷ Niitemaa, p. 228-229

I hvert fald undgik Piccolomini i en tale til pave Kalixtus III året efter at nævne den nordiske konge i sin liste over europæiske konger og fyrster, der støtter korstoget.⁶⁸

Den anden gang Piccolomini personligt havde lejlighed til at erfare om den danske konges korstogsiver var i 1457. I dette år tog pave Kalixtus en række initiativer til at få iværksat et korstog imod tyrkerne. Som led i denne kampagne sendte han forskellige budskaber også til Norden om tyrkerfaren. Der er ingen tvivl om, at den nyudnævnte kardinal Piccolomini som en af kuriens fremmeste specialister i tyrkerspørgsmålet var dybt involveret i denne kampagne. Da nu Kristian I også var blevet konge af Sverige, svarede han i september paven, at hans riger ofte blev angrebet af barbariske folk (lapper, mambrier og erpioner!) fra nord. I skarer på op til 150.000 mennesker drog de hærgende gennem de nordlige territorier og skændede de hellige steder. Han kunne derfor desværre ikke deltage i et korstog på nuværende tidspunkt⁶⁹. I et andet brev fra kong Kristian til paven fra november samme år, siger han, at han hellere end gerne ville deltage i korstoget mod tyrkerne, men først havde han brug for pavens hjælp til at få ordnet forholdene i Norge (ærkebispesædet i Bergen) og løst problemerne i forhold til den tyske orden⁷⁰. Brevet blev sendt til Rom med kongens udsending, Paulus Justinianus, den kommende biskop af Bergen, der også havde skriftlige instrukser om tyrkersagen. På kongens vegne skulle Justinianus lovprise pavens hellige fortsæt og udtrykke kongens forbavselse og sorg over at de kristne fyrster ikke kunne overtales til at støtte dette nødvendige og frelsebringende forehavende. Dernæst skulle han informere paven om Skandinavien situation og gentage beretningen om de hedenske horder mod nord. Endelig skulle han meddele, at kongen regnede med at kunne stille 200.000 mænd til rådighed for tyrkertoget. Den danske bistand havde dog lige som forudsætning, at paven skaffede fred mellem kong Kristian og den polske konge, og at den norske bispestrid (Bergen igen) blev løst. Kongen skrev igen i maj 1458 til pave Kalixtus om tyrkerkorstoget – med nogenlunde samme indhold. Man har nok i Rom forstået, at den danske konge ikke ville engagere sig reelt i sagen, førend hans problemer i Norge og Sverige var løst. Kardinal Piccolomini, der var pave Kalixtus' betroede i tyrkersagen, har naturligvis set hele denne korrespondance. Man kender ikke hans reaktion, men tilbuddet om 200.000 mand har næppe virket

⁶⁸ Pii II *Orationes Politicae et Ecclesiasticae*. Ed. G.D. Mansi. Lucca, 1755. Vol. I, p. 345

⁶⁹ APD 2101, Bd. III, p. 249; Møller Jensen, pp. 67 ff.

⁷⁰ Møller Jensen, pp. 69 ff.

realistisk. Til sammenligning påpeges det, at under kongressen i Mantova året efter drøftede man en samlet europæisk korsfarerhær på 40.000-50.000 mand. Pius skrev herom: Tyrkenes ”sande styrke udgøres af janitsharerne, som der højest er 40.000 af. Da de kristne er langt overlegne både med hensyn til våben og til tapperhed, vil de være sikre på sejr, hvis blot 50.000 drager i kamp.”⁷¹ Da venetianerne krævede 70.000 soldater til landkrigen mod tyrkerne, blev de afvist med foragt: ”I forlanger 70.000 stridsfolk til landkrigen, medens de, som kender til de tyrkiske forhold, vurderer, at krigen kan føres med 40.000.”⁷²

Et par år senere tilbød kong Ludvig XI gennem sin udsending til pavehoffet at sende 70.000 soldater mod tyrkerne, hvis paven ville støtte huset Anjou's krav på kongeriget Sicilien. Paven svarede høfligt, men noterede i dagbogen: ”Han sagde kun meget lidt om det fantasifulde, opspundne og tomme tilbud om 70.000 soldater for ikke at komme til at se ud som om han bifaldt dette vrøvl.”⁷³

Tredje gang Piccolomini, nu som Pave Pius, havde lejlighed til at afprøve den danske konges holdning til korstoget mod tyrkerne, var i forbindelse med kongressen i Mantova, der blev afholdt i sidste halvdel af 1459. En af Pius' første handlinger som nyvalgt pave var at indkalde de europæiske fyrster til denne kongres, hvis formål var at få iværksat det længe planlagte korstog mod tyrkerne. ”Pave Pius' dekret om krigstoget imod tyrkerne blev offentliggjort i byen Rom, og der blev sendt legater til hele Italien og egnene nord for Alperne, som skulle bede om hjælp fra de troende folkeslag og fyrster ... Til England blev der sendt en kongelig prokurator. Skotland, Danmark og Sverige fik tilsendt invitationsbreve.”⁷⁴

På en forsamling om sagen i Rom i oktober 1458 havde paven haft lejlighed til at høre biskop Paulus Justianianus' overdrevne beskrivelse af den danske konges magt og ressourcer og villighed til at deltage i korstoget, jf.

⁷¹ ”Robur sui exercitus in Genizeris consistere qui quadraginta milia non excedant. Nec dubitandum esse de victoria christianorum si vel quinquaginta milia ad pugnam ierint, quando et armis multo ac virtute praestant.” COM, p. 222

⁷² ”Septuaginta milia pugnatorum ad bellum campestre deposcitis; qui res Turcorum inspexere quadraginta milibus confici bellum posse dijudicant.” *Ibid.*

⁷³ ”De superstiosa et conficta atque inani oblatione septuaginta milium pugnatorum paucissima dixit ne approbare nugas videretur.” COM, p. 456

⁷⁴ ”Publicato apud urbem Romam Pii pontificis decreto bello contra Turcos gerendi legati per omnem Italiam et ad regiones transalpinas missi sunt, qui ex fidelibus populis ac regibus auxilia impetrarent ... Ad Anglos regius procurator missus est. Scoti et Dani et Svecii per litteras commoniti sunt.” COM, p. 794

ovenfor⁷⁵. Kongens riger skulle omfatte over 40.000 kirkesogne! C.E. Werlauff vurderer antallet til meget mindre, da Danmark på det tidspunkt kun havde 2.358⁷⁶. På trods af sine udglattende bemærkninger, troede paven næppe på biskoppens forsikringer – forsamlingen gjorde det i hvert fald ikke.

Hverken kejseren eller kongerne deltog personligt i kongressen i Mantova, og på trods af ambassadørernes oratoriske udfoldelser stod det klart, at fyrsterne ikke reelt støttede et stort fælles korstog imod tyrkerne, hvad det nu enten skyldtes deres egne militære forviklinger eller generel modstand mod at engagere sig i forehavender ledet af paven: man var trods alt i det 15. århundrede! Ligesom sine kolleger undskyldte kong Kristian, med mange beklagelser, at han ikke kunne deltage i kongressen⁷⁷.

Efter et halvt års forhandlinger sluttede kongressen med et så magert resultat, at det måtte være dybt skuffende for paven. Sålædes skrev han i sine *Commentarii*: ”*Vi kan nu drage herfra. Vi har gennemført det vi skulle på dette sted. Man må håbe, at Guds sag er blevet behandlet ordentligt. Selvom Vi havde håbet på mere end Vi faktisk opnåede, så er der dog blevet udrettet noget, og der er stadig håb. Lad os nu gøre status for at alle kan vide, hvad man kan håbe på, og hvilke konger og folk, som var rede til at forsvare troen, og hvem, der var ligeglade. Hvis ungarerne får hjælp, så vil de sætte al deres kraft og stridsmagt ind på at gå imod tyrkerne. Tyskerne lover en hær på 42.000 krigsfolk ... [o.s.v. indtil]: England opslides af indre uroligheder og kan ikke give håb om noget. Det kan Skotland heller ikke, bortset som det er i det fjerne ocean. Danmark, Sverige og Norge er så fjerntliggende provinser, at de ikke kan sende soldater, og da de har nok i fisk alene, kan de ikke bistå med penge.*”⁷⁸

I sin beretning om kongressen i Mantova griber Pius tilbage til sine bemærkninger om Skotland, Danmark, Sverige og Norge i det flere gange

⁷⁵ Jf. note 15

⁷⁶ C.E. Werlauff: *Tre Afhandlinger til Kong Christian den Førstes Historie*. Kjöbenhavn, 1819, p. 137

⁷⁷ APD 2167, Bd. 3, pp. 278-279

⁷⁸ ”Utinam Dei bene acta sit causa, quamvis meliora concepimus quam invenimus. Non tamen nihil omnino peractum est neque spes omnis cecidit. Dicendum est quo res deductae sint ut sciant omnes quid adsit spei et qui reges quique populi ad tuendam fidem vel prompti fuerint vel negligentes. Hungari, si adjuventur, summo conatu et universis viribus suis Turcos invadent. Germani exercitum pollicentur duorum et quadraginta milium bellatorum ... Anglia civilibus agitata motibus spem nullam pollicetur, neque Scotia in intimo abscondita oceano. Dania quoque Svecia ac Norvegia remotiores provinciae sunt quam milites possint mittere nec, solis contentae piscibus, pecuniam ministrare possunt.” COM, p. 238

omtalte brev til Leonardo Benvoglianti⁷⁹. Atter understreger han deres fjerne beliggenhed og manglende formåen. I Mantova-teksten præciseres dog fjernheden som et logistisk problem, og den manglende økonomiske formåen begrundes i en økonomi baseret på fiskeri. Det er bemærkelsesværdigt, at Danmark listes blandt de lande, hvis manglende støttetilsagn direkte undskyldes af paven selv, og ikke blandt de lande, som ikke har givet noget støttetilsagn, d.v.s. Venedig, Frankrig, Kastilien og Portugal. Det er tydeligvis de sidste lande – og ikke Danmark, som paven hentyder til i sin bemærkning om ”dem som var ligeglade med at forsvare troen”.

Man ser, at Piccolomini/Pius personligt ikke havde grund til at være imponeret af den danske konges iver for korstoget imod tyrkerne. Men han havde heller ikke grund til særlig desillusion i det skandinaviske tilfælde. Man vidste selvfølgelig ved kurien, at den danske konge ligesom de fleste andre europæiske konger, ja kejseren og for den sags skyld paven selv, var involveret i kampe og stridigheder, som stort set umuliggjorde hans deltagelse i et korstog. Almindelig fredsskabelse i Europa var en forudsætning for en korstog – det gjaldt også Danmark. Men medens pave Pius nok mente, at de europæiske fyrster alligevel kunne bidrage med penge og mandskab, blot de gjorde det proportionalt, således at deres deltagelse ikke svækkede dem over for deres fjender, så havde paven ikke denne forestilling for så vidt angik Danmark og de øvrige riger i Europas nordlige udkant. Deres manglende deltagelse og undskyldninger blev accepteret med et skuldertræk af paven

Selvom om Johannes Lindbæk tilsyneladende ikke har kendt Pius IIs *Commentarii*, må man give ham ret i hans konklusion: ”Paven tog ham [Kristian I] imidlertid ikke dette afslag ilde op; han kendte bedre end sine forgængere de nordiske forhold og vidste, at der ikke kunne være tale om nogen hjælp.”⁸⁰

Uanset om man i Rom i øvrigt vurderede, om den danske konge personligt var interesseret i korstoget mod tyrkerne eller ej, så var det i begyndelsen af 1460’erne – med rette eller urette - opfattelsen, at Danmark og Norden ikke havde den tilstrækkelige økonomiske formåen og militære kapacitet til at være en reel partner i korstoget mod tyrkerne. Denne opfattelse understøttes

⁷⁹ Note 25

⁸⁰ Lindbæk, p. 51

af, at Pius, der ellers omhyggeligt beretter om ambassaderne fra de europæiske konger før og under kongressen i Mantova, ikke med et ord nævner udsendingene fra den danske konge.

Medens udflugterne og undskyldningerne fra andre europæiske fyrster blev fejlet til side med foragt, blev den danske konges således accepteret uden videre. Sagen kom derfor ikke til at stille sig hindrende i vejen for den forbedring af forholdet mellem den danske konge og Pavestolen, som allerede i Pius IIs tid skulle træde i stedet for det spændte forhold i Marcellus-perioden⁸¹.

5. Konklusion

Æneas Sylvius Piccolomini (Pius II) opfattede Danmark og de nordiske riger som et udstrakt landområde i den nordlige udkant af Europa. Hans generelle forestillinger om områdets natur og økonomi var præget af hans egne oplevelser i Skotland, som han ofte nævner i samme åndedrag som de nordiske riger, d.v.s. som et fattigt og barbarisk landområde.

Han opfattede Danmark som en del af den germanske sfære, men erkendte den danske konges status som suveræn fyrste i forhold til kejserriget, selvom kongeriget i andre perioder havde haft et afhængighedsforhold til dette.

Under Pius' pontifikat tog forholdet mellem kurien og Danmark en vending til det bedre – efter Marcellus-periodens anstrengte relationer. Denne udvikling skyldtes ikke mindst pavens generelt fyrstevenlige politik, og den blev formentlig understøttet af hans sympati for det danske kongepars familie i Brandenburg og Mantova og hans behov for gode relationer til familien.

Den nordiske union har nok gjort et vist indtryk, men ikke mere end, at Piccolomini som pave venligt undskyldte kong Kristians manglende deltagelse i korstogsbestræbelserne med en henvisning til landets lavtudviklede økonomi – baseret på fiskeri. Gennem sin karriere ved kejserhoffet var Piccolomini kommet i så nær kontakt med de europæiske

⁸¹ Lindbæk, pp. 19 ff.

fyrster, at han næppe havde de store illusioner om deres iver for troen. Det er derfor muligt, at han ikke tillagde den danske konge stor interesse for korstogssagen, men han har under alle omstændigheder ikke regnet med, at Danmark havde væsentlige ressourcer at stille til rådighed for korstoget mod tyrkerne.

Forkortelser

- APD: Acta Pontificum Danica : pavelige aktstykker vedrørende Danmark 1316-1536. Bd. I-VII. København, 1904-1943.
- COM: Pii II Commentarii rerum memorabilium que temporibus suis contigervnt ad codicem fidem nunc primum editi ab Adriano van Heck. Città del Vaticano, 1984. (Studi e testi; 312-313)
- EUROPA: Enee Silvii Piccolominei postea Pii pp. II de Europa. Ed. A. van Heck. (Studi e Testi; 398). Città del Vaticano, 2001
- TT: Michael v. Cotta-Schønberg: To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark. I: Umisteligt : festskrift til Erland Kolding Nielsen. København, 2007, pp. 55-74.
- VIRIS: Enee Silvii Piccolominei postea Pii pp. II De viris illustribus. Ed. A. van Heck. (Studi e Testi; 341). Città del Vaticano, 1991.
- WOLKAN: Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini. ed. Rudolf Wolkan. Vols. 1-3. Wien, 1909-1918. (Fontes rerum austriacarum. Diplomatarium et acta 61-62, 67- 68).

I ovenstående tekst er latinske citater gengivet med normaliseret retskrivning.